

Asia: VN/1984/2019

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus

Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva sääntely

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?

Raiskauksen tunnusmerkistö ei muutu sillä, että pykälän alkuun lisätään sana 'vapaaehtoisuus'. Raiskausta koskevan rikoslain 1 §:n rakentaminen on jäänyt täysin kesken, eikä se vastaa uudistuksen tavoitetta laajentaa raiskauksen määritelmä koskemaan kaikkia niitä sukupuoliyhteyden käsittäviä tekoja, joihin uhrin suostumusta ei ole tai suostumusta ei voida saada.

Raiskauksen määrittelyssä on välttämätöntä tuoda selkeästi esille uhrin haavoittuvuuden määritelmä. Tunnusmerkistössä pitää näkyä ne tilanteet, joissa uhrin vapaaehtoisuutta ei ole eikä sitä sen vuoksi pidä mainituissa tilanteissa myöskään arvioida erikseen raiskauspykälää sovellettaessa. Työryhmä ei ole sisäistänyt haavoittuvan uhrin käsitettä eikä tilanteita, joista esimerkiksi lukuisat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut kertovat. Erittäin vakava puute on myös se, että Istanbulin sopimuksen vaatimus uhrin haavoittuvuuden määrittelemiseksi tekojen ankaroittamisperusteeksi on jäänyt vain sanoiksi mietinnön perusteluihin. (Istanbulin sopimus 46 artikla, Raskauttavat seikat: c-kohta: Rikos kohdistettu henkilöön, jonka erityiset seikat ovat tehneet haavoittuvaksi.) Mikä surullisinta, työryhmä ehdottaa vastoin Istanbulin sopimusta juuri näitä tekoja muita lievemmin rangaistaviksi teoiksi rikoslain 20 luvun 5 §:ään 'seksuaalinen hyväksikäyttö'.

Seksuaalisen hyväksikäytön osalta ei ole olemassa törkeää tekomuotoa, joten mainittuja tekoja ei myöskään koskaan voitaisi arvioida erityisen vakaviksi.

Erittäin arveluttavia ovat mietinnössä kohdassa 4.1.1 esitetyt perustelut ehdotetun seksuaalisen hyväksikäytön osalta. Perusteluissa todetaan, että kysymys on tekijän asemaansa hyväksikäyttäen ja uhria taivutteleamalla tehdyistä teoista, joissa uhri on harkintakyvyltään heikommassa asemassa. Edelleen työryhmä on tullut siihen tulokseen, että nämä teot poikkeavat luonteeltaan ja

moitittavuudeltaan teoista, jotka tehdään toisen vapaaehtoisuuden puuttuessa. Työryhmän mielestä näitä tekoja ei siis tulisi rikoslaissa rinnastaa vakavuudeltaan ja nimikkeiltään raiskauksiin.

Perusteluista saa sen käsityksen, että työryhmän oletuksena on harkintakyvyltään heikommassa asemassa olevien henkilöiden vapaaehtoisuus, mutta tekijän valta-aseman ja taivuttelun takia teosta kuitenkin rangaistaisiin, vaikkakin vähäisemmin. Perusteluista on unohtunut se, että rikoksiksi luokitellut teot loukkaavat toisen henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa lainkohdassa on kysymys haavoittuviin ja erityisen haavoittuviin uhreihin kohdistuvista rikoksista. Seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä mainittujen uhrien kohdalla kysymys on rikoksen tekohetkellä suojattomista henkilöistä, joiden ikä, henkilökohtaiset olosuhteet, henkinen tila tai tekijän painostus tai valta-asema/luottamusasema sellaisenaan vaikuttavat heidän kykynsä, haluunsa tai mahdollisuuksiinsa toimia etunsa vaatimalla tavalla. Erityisen haavoittuvia uhreja ovat lapset, vammaiset, laitoksessa olevat henkilöt, iäkkäät, sairaat, mielenterveyskuntoutujat tai henkilöt, jotka muutoin ovat riippuvuussuhteessa tekijään. Useat nyt seksuaalisena hyväksikäyttönä ehdotetut teot, joissa tekijänä on luottamus- tai valta-asemassa oleva henkilö uhriin nähden, kohdistuvat lisäksi 16-17 vuotiaisiin alaikäisiin lapsiin. Työryhmän mietinnössä ehdotetaan uhrin asemaan jopa heikennyksiä verrattuna nykyiseen lainsäädäntöön.

Työryhmän ehdotuksen mukaan seksuaalisena hyväksikäyttönä ja aiempaa lainsäädäntöä lievemmin rangaistaisiin myös sukupuoliyhteys oman tai huollettavana olevan 16-17 -vuotiaan lapsen kanssa, jos lapsi on suostunut vapaaehtoisesti sukupuoliyhteyteen. Ehdotettu lainkohta osoittaa täydellistä asiantuntemuksen puutetta aikuisen valtasuhteesta lapseen, eikä lapsen suojatonta asemaa perheolosuhteissa selvästikään ymmärretä. Edellä ehdotettu seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva lainkohta olisi sekä raiskausta että nykyistä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä lievemmin rangaistava rikos, mikä nykyisin saatavilla olevan asiantuntijatiedon valossa tuntuu todella oudolta esitykseltä. On irvokasta edes mainita, että kuvatussa tilanteessa pitäisi arvioida alaikäisen uhrin vapaaehtoisuutta, kun vastapuolena hänellä on oma vanhempansa.

Nykytilanteessa edellä mainittu teko katsottaisiin törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi (rangaistusasteikko on 1-10 vuotta vankeutta) eikä lapsen vapaaehtoisuutta missään tapauksessa arvioitaisi. Suojaikäraja perheen sisäisissä hyväksikäyttötilanteissa on nykyään 18 vuotta. Näin se tulisi olla myös jatkossa.

Ehdotettu rikoslain 5 § 'Seksuaalinen hyväksikäyttö' rikkoo uhrien yhdenvertaisuutta lain edessä ja on myös perustuslain ja velvoittavien ihmisoikeussopimusten kuten Istanbulin sopimuksen ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen syrjintäkiellon vastainen. Uhrin haavoittuvuus ja haavoittuvat tilanteet, joissa uhrit joutuvat raiskatuiksi, pitää näkyä raiskauksen tunnusmerkistössä. Näiden uhrien saattaminen lain edessä samaan asemaan muiden uhrien kanssa on valtion velvollisuus.

Raiskauspykälän perusteluihin ei ole otettu esimerkkiä myöskään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytännöstä, jossa varsin selkeästi on tuotu esiin nimenomaan haavoittuvia uhreja ja näihin tilanteisiin liittyviä erityisiä olosuhteita. Mietinnössä on lueteltu EIT:n tapauksia kuten myös Korkeimman oikeuden tapauksia, mutta jostain syystä haavoittuvuuden määrittelyä ja haavoittuvien uhrien tilanteita ei ole ymmärretty tai sisäistetty raiskauspykälän eikä seksuaalisia tekoja koskevien pykälien osalta (työryhmän nimitys '3 § Seksuaalinen kajoaminen' ja 4 § Törkeä seksuaalinen kajoaminen). Miksi ihmeessä Ruotsin esimerkkiä ei ole hyödynnetty? Ruotsin lainsäätäjät on nämä tilanteet ymmärtänyt, ja se näkyy edistyksellisellä tavalla sukupuolilyhteyden ja seksuaalisen teon käsittävissä rikosten tunnusmerkistöissä Ruotsin seksuaalirikoksia koskevassa 6 luvussa.

Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa seuraava asiantuntijaryhmä (GREVIO) kiinnitti huomiota haavoittuvien uhrien asemaan lainsäädännössämme viimeisessä Suomea koskevassa raportissaan. Erityisiä moitteita se antoi juuri siitä, että Suomessa ei ole ymmärretty tekijän valta-aseman merkitystä rikosten vakavuuteen ja erityiseen moitittavuuteen. Työryhmän ehdotuksen perustella näyttääkin edelleen siltä, että Suomi ei suhtaudu vakavasti asiantuntijaryhmän moitteisiin.

Raiskauspykälän sanamuodoilla on merkitystä laillisuusperiaatteen noudattamisen ja pykälän tunnusmerkistön soveltamisen kannalta. Esimerkiksi Ruotsissa aikoinaan toteutettu raiskauspykälän käsitteen 'hjälplos situation' (avuton tila) korvaaminen käsitteellä 'skärskilt utsatt situation' (erityisen haavoittuva tilanne/tila/olosuhde) on vaikuttanut langettavien raiskaustuomioiden määrän kasvuun. Sillä on ollut suuri vaikutus haavoittuvien uhrien asemaan raiskausten uhreina. Tutkimusten mukaan juuri haavoittuvat uhrin raiskausten uhreina jäävät usein oikeusprosessin ulkopuolelle. Osasyynä siihen ovat lainsäädännön puutteet ja syrjivä suhtautuminen näihin uhreihin. Suomen seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen täytyy painottua siihen, että uudistettava lainsäädäntö ei ole raiskauksen uhrin oikeuksien toteutumisen esteenä. Nyt valitettavasti on vaarassa tapahtua juuri tämä pahin tiedossa oleva uhka raiskaussääntönsä osalta.

Ruotsissa vuoden 2018 seksuaalirikoslainsäädännön uudistus perusteluineen on ollut työryhmän vapaasti käytettävissä, mutta mitään merkkejä Ruotsin uudistuksesta tai sen vaikutuksista ei säädöstasolla ole nähtävissä Suomen seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta koskevassa mietinnössä. Työryhmä ei ole hyödyntänyt sitä eikä myöskään esimerkiksi Ruotsissa julkaistua BRÅn (Brottsförebygganderådet) raporttia 2019:9 eikä vastaavaa Turun yliopiston tutkimusta 1/2020. Perusteluissa on siteerattu Ruotsin lainsäädäntöä ja osittain edellä mainittuja tutkimuksia, mutta pykäläehdotuksiin niistä ei ole jäänyt jälkeäkään.

Monet pykälät kuten raiskaus, seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta on tosiasiallisesti jätetty monilta osin entiselleen. Toisaalta jotkin ehdotetut pykälämuutokset jopa heikentävät uhrin asemaa nykyisestä kuten edellä mainituissa tilanteissa, jossa tekijänä on vanhempi/huoltaja ja uhrina 16-17 -vuotias lapsi.

Mietinnössä kohdassa 4.1.1 kerrotaan, että raiskauksen avutonta tilaa koskevaa tunnusmerkistöä laajennettaisiin ja selvennettäisiin erityisesti pelkotilan osalta, jolloin mainitaan uhrin päihtymys tai heikentynyt tajunnantila. Myös äkilliset tilanteet huomioidaan, mutta jälleen kerran paneudutaan tilanteisiin, jolloin uhrin kykyä puolustautua arvioidaan – tosin käyttämällä ilmaisua 'ei ole mahdollisuutta'. Tämän avoimen ilmaisun katsotaan kattavan kaikki tilanteet, joissa henkilöllä ei ole kykyä, tilaisuutta tai muusta syystä mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Mietinnössä väitetään, että nämä tilanteet olisi nyt määritelty tyhjentävästi ehdotetussa raiskauspykälässä. Todellisuus on kuitenkin toinen. Ehdotettu raiskauspykälän tunnusmerkistö jää jälleen liian avoimeksi ja puutteelliseksi vastoin mietinnön perusteluissa esitettyä.

Työryhmän ehdottama raiskaussäännös on ristiriitainen sen osalta esitettyjen perustelujen osalta. Säännös tässä muodossa toteutuessaan on Istanbulin sopimuksen vastainen ja sotii myös Grevion ja Cedaw-komitean Suomen lainsäädännön uudistamista koskevia vaatimuksia vastaan.

Vapaaehtoisuuden puutetta ei selvästikään ymmärretä pykälän tunnusmerkistön muotoilussa, vaikka juuri se on raiskauksen tunnusmerkistön tärkein osa. Raiskauksen määritelmän pitäisi perustua nyt nimenomaan uhrin vapaaehtoisuuden puuttumiseen. Raiskauspykälässä pitää selkeästi mainita ne tilanteet, joissa ei ole koskaan kysymys uhrin vapaaehtoisuudesta. Tähän kuuluvat erityisesti kaikki ne teot, joissa tekijä on luottamus- tai valta-asemassa uhriin nähden. Muutoin raiskauksen tunnusmerkistö ei vastaa kokonaisuudistuksen tavoitetta perustaa raiskauspykälä uhrin suostumuksen tai vapaaehtoisuuden puuttumiseen. Ruotsin lainsäädäntöä olisi syytä hyödyntää nyt tehokkaasti, sillä Ruotsin raiskaussäännöksen tunnusmerkistössä on kuvattu ne tilanteet, joissa uhrin vapaaehtoisuutta ei ole. Se on lainsoveltajan näkökulmasta selvä.

Koska raiskauspykälässä pitää selkeästi mainita ne tilanteet, joissa ei koskaan ole kysymys uhrin vapaaehtoisuudesta, tähän ryhmään kuuluvat erityisesti kaikki ne teot, joissa tekijä on luottamus- tai valta-asemassa uhriin nähden. Kaikki nyt ehdotetussa seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa 5 §:ssä mainitut sukupuoliyhteyden sisältävät teot, lukuun ottamatta niitä alaikäisiin kohdistuvia tekoja, jotka pitää arvioida lapsenraiskauksina tai törkeinä lapsen- raiskauksina, pitää sisältyä tulevaan rikoslain 20 luvun 1 §:n raiskausta koskevaan tunnusmerkistöön.

Seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä mainittujen uhrien kohdalla kysymys on rikoksen tekohetkellä suojattomista henkilöistä, joiden ikä, henkilökohtaiset olosuhteet, henkinen tila tai tekijän painostus tai valta-asema/luottamusasema sellaisenaan vaikuttavat heidän kykyynsä, haluunsa tai mahdollisuuksiinsa toimia etunsa vaatimalla tavalla. Erityisen haavoittuvia uhreja ovat lapset, vammaiset, laitoksessa olevat henkilöt, iäkkäät, sairaat, mielenterveyskuntoutujat tai henkilöt, jotka muutoin ovat riippuvuussuhteessa tekijään.

Ehdotuksessa pitäydytään, kuten tähänkin saakka on tehty, raiskaustilanteessa esiintyvään fyysiseen mahdottomuuteen ilmaista itseään. Näin toteutuessaan raiskauspykälä olisi jälleen kerran vanhentunut jo voimaan tullessaan ja edellyttäisi välittömästi taas uusia säännösmuutoksia. Suomi tulisi saamaan uusia moitteita niin GREVIO:lta kuin CEDAW-komitealtakin.

Rikosoikeudellinen tuottamusvastuu:

Työryhmä on mietinnössään todennut, ettei rikosoikeudellista tuottamusvastuuta ole tarpeen säätää Suomessa raiskauksen yhteyteen. Työryhmä sivuuttaa asian ilman sen tarkempia perusteluja. Tekijän tietoisuudella tekoon ja uhriin liittyvistä olosuhteista on kuitenkin tärkeä merkitys raiskauksiin liittyvien tunnusmerkistöjen arvioinnissa juuri niissä tilanteissa, joissa fyysistä väkivaltaa ei ole käytetty. Tutkimusten (esim. BRÅ 2019, Turun yliopisto 2020, Istanbulin sopimus, EIT) mukaan haavoittuvien uhrien kohdalla tekijänä on usein uhrin tunteva henkilö kuten puoliso, ex-kumppani, vanhempi, huoltaja tai uhriin muussa luottamus- tai valta-asemassa oleva henkilö kuten hoitaja, lääkäri, opettaja, harrastusohjaaja, terapeutti tai muun riippuvuussuhteen osapuoli. Pitkään jatkunut lähisuhdeväkivalta ja lapsuudessa koettu seksuaaliväkivalta ovat uhrin erityistä haavoittuvuutta aiheuttavia tekijöitä. Näistä olosuhteista tekijä on useimmiten tietoinen, mutta välttyäkseen rikosvastuusta väite siitä, ettei tiennyt uhrin haavoittuvuudesta voi johtaa rankaisemattomuuteen. Tämän vuoksi on välttämätöntä säätää Ruotsin tavoin raiskauksen yhteyteen rikosoikeudellinen tuottamusvastuu.

Tekijän mahdollinen törkeä huolimattomuus haavoittuvien olosuhteiden selvittämisestä, havainnoinnista ja huomioimisesta ei tule jäädä rankaisematta. Tässäkin kohdin viittaamme Istanbulin sopimukseen, jonka mukaan Suomi on sitoutunut rankaisemaan kaikki raiskaustilanteet. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisuisissaan korostanut valtion velvollisuutta suojella henkilöitä väkivallalta niin yksityishenkilöiden väliseltä väkivallalta kuin valtion yksityishenkilöihin kohdistamalta väkivallalta. Jos tuottamusvastuuta ei säädetä Suomessa, vaarana on, että monien seksuaalirikosten uhrien oikeudellinen asema jää edelleen heikoksi.

Mitä mieltä olette ehdotetuista säännöksistä, jotka koskevat tilanteita, joissa teon kohteella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan (rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta)?

Rikoslain 20 luku 1 § 2 momentti:

Raiskausta koskevan rikoslain 1 §:n rakentaminen on jäänyt täysin kesken, eikä se vastaa uudistuksen tavoitetta laajentaa raiskauksen määritelmä koskemaan kaikkia niitä sukupuoliyhteyden käsittäviä tekoja, joihin uhrin suostumusta ei ole tai suostumusta ei voida saada.

Raiskauksen määrittelyssä on välttämätöntä tuoda selkeästi esille uhrin haavoittuvuuden määritelmä. Tunnusmerkistössä pitää näkyä ne tilanteet, joissa uhrin vapaaehtoisuutta ei ole eikä sitä sen vuoksi pidä mainituissa tilanteissa myöskään arvioida erikseen raiskauspykälää sovellettaessa. Työryhmä ei ole sisäistänyt haavoittuvan uhrin käsitettä eikä tilanteita, joista esimerkiksi lukuisat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut kertovat. Erittäin vakava puute on myös se, että Istanbulin sopimuksen vaatimus uhrin haavoittuvuuden määrittelemiseksi tekojen ankaroittamisperusteeksi on jäänyt vain sanoiksi mietinnön perusteluihin. (Istanbulin sopimus 46 artikla, Raskauttavat seikat: c-kohta: Rikos kohdistettu henkilöön, jonka erityiset seikat ovat tehneet haavoittuvaksi.)

Erittäin arveluttavia ovat mietinnössä kohdassa 4.1.1 esitetyt perustelut ehdotetun seksuaalisen hyväksikäytön osalta. Perusteluissa todetaan, että kysymys on tekijän asemaansa hyväksikäyttäen ja uhria taivuttelemalla tehdyistä teoista, joissa uhri on harkintakyvyltään heikommassa asemassa. Edelleen työryhmä on tullut siihen tulokseen, että nämä teot poikkeavat luonteeltaan ja moitittavuudeltaan teoista, jotka tehdään toisen vapaaehtoisuuden puuttuessa. Työryhmän mielestä näitä tekoja ei siis tulisi rikoslaissa rinnastaa vakavuudeltaan ja nimikkeiltään raiskauksiin. Perusteluista saa sen käsityksen, että työryhmän oletuksena on harkintakyvyltään heikommassa asemassa olevien henkilöiden vapaaehtoisuus, mutta tekijän valta-aseman ja taivuttelun takia teosta kuitenkin rangaistaisiin, vaikkakin raiskausta vähäisemmin. Olemme työryhmän kanssa täysin eri mieltä, sillä juuri nämä teot kuuluvat nimenomaan raiskauspykälään.

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa lainkohdassa on kysymys haavoittuviin ja erityisen haavoittuviin uhreihin kohdistuvista rikoksista. Seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä mainittujen uhrien kohdalla kysymys on rikoksen tekohetkellä suojattomista henkilöistä, joiden ikä, henkilökohtaiset olosuhteet, henkinen tila tai tekijän painostus tai valta-asema/luottamusasema sellaisenaan vaikuttavat heidän kykyynsä, haluunsa tai mahdollisuuksiinsa toimia etunsa vaatimalla tavalla. Erityisen haavoittuvia uhreja ovat lapset, vammaiset, laitoksessa olevat henkilöt, iäkkäät, sairaat, mielenterveyskuntoutujat tai henkilöt, jotka muutoin ovat riippuvuussuhteessa tekijään.

Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa seuraava asiantuntijaryhmä (GREVIO) kiinnitti huomiota haavoittuvien uhrien asemaan lainsäädännössämme viimeisessä Suomea koskevassa raportissaan. Erityisiä moitteita se antoi juuri siitä, että Suomessa ei ole ymmärretty tekijän valta-aseman merkitystä rikosten vakavuuteen ja erityiseen moitittavuuteen. Työryhmän ehdotuksen perustella näyttääkin edelleen siltä, että Suomi ei suhtaudu vakavasti asiantuntijaryhmän moitteisiin.

Raiskauspykälän sanamuodoilla on merkitystä laillisuusperiaatteen noudattamisen ja pykälän tunnusmerkistön soveltamisen kannalta. Esimerkiksi Ruotsissa aikoinaan toteutettu raiskauspykälän käsitteen 'hjälplos situation' (avuton tila) korvaaminen käsitteellä 'skärskilt utsatt situation' (erityisen haavoittuva tilanne/tila/olosuhde) on vaikuttanut langettavien raiskaustuomioiden määrän kasvuun. Sillä on ollut suuri vaikutus haavoittuvien uhrien asemaan raiskausten uhreina. Tutkimusten mukaan juuri haavoittuvat uhrit raiskausten uhreina jäävät usein oikeusprosessin ulkopuolelle. Osasyynä siihen ovat lainsäädännön puutteet ja syrjivä suhtautuminen näihin uhreihin. Suomen seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen täytyy painottua siihen, että uudistettava

lainsäädäntö ei ole raiskauksen uhrin oikeuksien toteutumisen esteenä. Nyt valitettavasti on vaarassa tapahtua juuri tämä pahin tiedossa oleva uhka raiskaussäännöksen osalta.

Ruotsissa vuoden 2018 seksuaalirikoslainsäädännön uudistus perusteluineen on ollut työryhmän vapaasti käytettävissä, mutta mitään merkkejä Ruotsin uudistuksesta tai sen vaikutuksista ei säädöstasolla ole nähtävissä Suomen seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta koskevassa mietinnössä. Työryhmä ei ole hyödyntänyt sitä eikä myöskään esimerkiksi BRÅn tutkimusta 2019:9 eikä vastaavaa Turun yliopiston tutkimusta 1/2020. Perusteluissa on siteerattu Ruotsin lainsäädäntöä ja osittain edellä mainittuja tutkimuksia, mutta pykäläehdotuksiin niistä ei ole jäänyt jälkeäkään.

Mietinnössä kohdassa 4.1.1 kerrotaan, että raiskauksen avutonta tilaa koskevaa tunnusmerkistöä laajennettaisiin ja selvennettäisiin erityisesti pelkotilan osalta, jolloin mainitaan uhrin päihtymys tai heikentynyt tajunnantila. Myös äkilliset tilanteet huomioidaan, mutta jälleen kerran paneudutaan tilanteisiin, jolloin uhrin kykyä puolustautua arvioidaan – tosin käyttämällä ilmaisua 'ei ole mahdollisuutta'. Tämän avoimen ilmaisun katsotaan kattavan kaikki tilanteet, joissa henkilöllä ei ole kykyä, tilaisuutta tai muusta syystä mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Mietinnössä väitetään, että nämä tilanteet olisi nyt määritelty tyhjentävästi ehdotetussa raiskauspykälässä. Todellisuus on kuitenkin toinen. Ehdotettu raiskauspykälän tunnusmerkistö jää jälleen liian avoimeksi ja puutteelliseksi vastoin mietinnön perusteluissa esitettyä.

Työryhmän ehdottama raiskaussäännös on ristiriitainen sen osalta esitettyjen perustelujen osalta. Säännös tässä muodossa toteutuessaan on Istanbulin sopimuksen vastainen ja sotii myös Grevion ja Cedaw-komitean Suomen lainsäädännön uudistamista koskevia vaatimuksia vastaan.

Vapaaehtoisuuden puutetta ei selvästikään ymmärretä pykälän tunnusmerkistön muotoilussa, vaikka juuri se on raiskauksen tunnusmerkistön tärkein osa. Raiskauksen määritelmän pitäisi perustua nyt nimenomaan uhrin vapaaehtoisuuden puuttumiseen. Raiskauspykälässä pitää selkeästi mainita ne tilanteet, joissa ei ole koskaan kysymys uhrin vapaaehtoisuudesta. Tähän kuuluvat erityisesti kaikki ne teot, joissa tekijä on luottamus- tai valta-asemassa uhriin nähden. Muutoin raiskauksen tunnusmerkistö ei vastaa kokonaisuudistuksen tavoitetta perustaa raiskauspykälä uhrin suostumuksen tai vapaaehtoisuuden puuttumiseen. Ruotsin lainsäädäntöä olisi syytä hyödyntää nyt tehokkaasti, sillä Ruotsin raiskaussäännöksen tunnusmerkistössä on kuvattu ne tilanteet, joissa uhrin vapaaehtoisuutta ei ole. Se on lainsoveltajan näkökulmasta selvä.

Koska raiskauspykälässä pitää selkeästi mainita ne tilanteet, joissa ei koskaan ole kysymys uhrin vapaaehtoisuudesta, tähän ryhmään kuuluvat erityisesti kaikki ne teot, joissa tekijä on luottamus- tai valta-asemassa uhriin nähden. Kaikki nyt ehdotetussa seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa 5 §:ssä mainitut sukupuoliyhteyden sisältävät teot, lukuun ottamatta niitä alaikäisiin kohdistuvia tekoja, jotka pitää arvioida lapsen raiskauksina tai törkeinä lapsen raiskauksina, pitää sisältyä tulevaan rikoslain 20 luvun 1 §:n raiskausta koskevaan tunnusmerkistöön.

Seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä mainittujen uhrien kohdalla kysymys on rikoksen tekohetkellä suojattomista henkilöistä, joiden ikä, henkilökohtaiset olosuhteet, henkinen tila tai tekijän painostus tai valta-asema/luottamusasema sellaisenaan vaikuttavat heidän kykyynsä, haluunsa tai mahdollisuuksiinsa toimia etunsa vaatimalla tavalla. Erityisen haavoittuvia uhreja ovat lapset, vammaiset, laitoksessa olevat henkilöt, iäkkäät, sairaat, mielenterveyskuntoutujat tai henkilöt, jotka muutoin ovat riippuvuussuhteessa tekijään.

Rikoslain 20 luku 3 § ja 4 §:

Työryhmän ehdottamat rikoslain 20 luvun 3 § ja 4 § sisältävät samat periaatteelliset puutteet seksuaalisten tekojen osalta kuin raiskausta koskevat 1 § ja 2 §. Tilanteet, joissa koskaan ei ole kysymys vapaaehtoisuudesta täytyy olla näiden rikosten tunnusmerkistöissä. Kun raiskauksen määritelmässä ne selkeästi näkyisivät, seksuaalisia tekoja koskevien 3 §:n ja 4 §:n rikosten tunnusmerkistöissä riittäisi viittaus rikoslain 20 luvun 1 §:n vapaaehtoisuuden puutetta koskevaan momenttiin kuten Ruotsissa.

Seksuaalinen kajoaminen rikosnimikkeenä on melko lievä. Ruotsissa rikosnimikkeenä on ”Sexuellt övergrepp”, joka suomeksi käännettynä voisi olla esimerkiksi ’Seksuaalinen loukkaus’.

Muut aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?

Rikoslain 20 luku 3 § ja 4 §:

Työryhmän ehdottamat rikoslain 20 luvun 3 § ja 4 § sisältävät samat periaatteelliset puutteet seksuaalisten tekojen osalta kuin raiskausta koskevat 1 § ja 2 §. Tilanteet, joissa koskaan ei ole kysymys vapaaehtoisuudesta täytyy olla näiden rikosten tunnusmerkistöissä. Kun raiskauksen määritelmässä ne selkeästi näkyisivät, seksuaalisia tekoja koskevien 3 §:n ja 4 §:n rikosten tunnusmerkistöissä riittäisi viittaus rikoslain 20 luvun 1 §:n uhrin vapaaehtoisuuden puutetta koskevaan momenttiin kuten Ruotsissa.

Törkeää tekemuotoa koskevan 4 §:n osalta kokonaisuusarviointi tulee poistaa tarpeettomana. Pykälän tunnusmerkit kertovat riittävästi teon vakavuudesta ja törkeydestä. Muilta osin hyväksymme törkeän tekemuodon säätämisen tämän rikoksen kohdalla.

Seksuaalinen kajoaminen rikosnimikkeenä on melko lievä. Ruotsissa rikosnimikkeenä on ”Sexuellt övergrepp”, joka suomeksi käännettynä voisi olla esimerkiksi ’Seksuaalinen loukkaus’. Ehdotamme rikosnimikkeen muuttamista.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Työryhmän ehdotuksesta poiketen Tukinainen ry vaatii seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rikoslain 20 luvun 5 §:n kumoamista. Sukupuoliyhteyden sisältävien tunnusmerkistöjen osalta pykälässä kuvattujen tekojen tulee olla rangaistavia raiskauksina rikoslain 20 luvun 1 §:ssä ja 2 §:ssä. Tältä osin viittaamme raiskausta koskeviin vaatimuksiimme ja perusteluihimme. Rikoslain 20 luvun 5 §:n tunnusmerkistöön kuuluvat seksuaaliset teot pitää sijoittaa rikoslain 20 luvun 3 §:ään ja 4 §:ään (työryhmän käyttämät rikosnimikkeet 'Seksuaalinen kajoaminen' ja 'Törkeä seksuaalinen kajoaminen', mutta Tukinainen ry ehdottaa rikosnimikkeen muuttamista esimerkiksi muotoon ' Seksuaalinen loukkaus' ja 'Törkeä seksuaalinen loukkaus')

Raiskauksen määrittelyssä on välttämätöntä tuoda selkeästi esille uhrin haavoittuvuuden määritelmä. Tunnusmerkistössä pitää näkyä ne tilanteet, joissa uhrin vapaaehtoisuutta ei ole eikä sitä sen vuoksi pidä mainituissa tilanteissa myöskään arvioida erikseen raiskauspykälää sovellettaessa. Työryhmä ei ole sisäistänyt haavoittuvan uhrin käsitettä eikä tilanteita, joista esimerkiksi lukuisat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut kertovat. Erittäin vakava puute on myös se, että Istanbulin sopimuksen vaatimus uhrin haavoittuvuuden määrittelemiseksi tekojen ankaroitamisperusteeksi on jäänyt vain sanoiksi mietinnön perusteluihin. (Istanbulin sopimus 46 artikla, Raskauttavat seikat: c-kohta: Rikos kohdistettu henkilöön, jonka erityiset seikat ovat tehneet haavoittuvaksi.) Mikä surullisinta, työryhmä ehdottaa vastoin Istanbulin sopimusta juuri näitä tekoja muita lievemmin rangaistaviksi teoiksi rikoslain 20 luvun 5 §:ään 'seksuaalinen hyväksikäyttö'.

Seksuaalisen hyväksikäytön osalta ei ole olemassa törkeää tekemuotoa, joten mainittuja tekoja ei myöskään koskaan voitaisi arvioida erityisen vakaviksi.

Erittäin arveluttavia ovat mietinnössä kohdassa 4.1.1 esitetyt perustelut ehdotetun seksuaalisen hyväksikäytön osalta. Perusteluissa todetaan, että kysymys on tekijän asemaansa hyväksikäyttäen ja uhria taivuttelemalla tehdyistä teoista, joissa uhri on harkintakyvyltään heikommassa asemassa. Edelleen työryhmä on tullut siihen tulokseen, että nämä teot poikkeavat luonteeltaan ja moitittavuudeltaan teoista, jotka tehdään toisen vapaaehtoisuuden puuttuessa. Työryhmän mielestä näitä tekoja ei siis tulisi rikoslaissa rinnastaa vakavuudeltaan ja nimikkeiltään raiskauksiin.

Perusteluista saa sen käsityksen, että työryhmän oletuksena on harkintakyvyltään heikommassa asemassa olevien henkilöiden vapaaehtoisuus, mutta tekijän valta-aseman ja taivuttelun takia teosta kuitenkin rangaistaisiin, vaikkakin vähäisemmin. Perusteluista on unohtunut se, että rikoksiksi luokitellut teot loukkaavat toisen henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Jos näin ei ole, teko ei tule arvioitavaksi rikosprosessissa.

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa lainkohdassa on kysymys haavoittuviin ja erityisen haavoittuviin uhreihin kohdistuvista rikoksista. Seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä mainittujen uhrien kohdalla kysymys on rikoksen tekohetkellä suojattomista henkilöistä, joiden ikä, henkilökohtaiset olosuhteet, henkinen tila tai tekijän painostus tai valta-asema/luottamusasema sellaisenaan vaikuttavat heidän kykyynsä, haluunsa tai mahdollisuuksiinsa toimia etunsa vaatimalla tavalla. Erityisen haavoittuvia uhreja ovat lapset, vammaiset, laitoksessa olevat henkilöt, iäkkäät, sairaat, mielenterveyskuntoutujat tai henkilöt, jotka muutoin ovat riippuvuussuhteessa tekijään. Useat nyt seksuaalisena hyväksikäyttönä ehdotetut teot, joissa tekijänä on luottamus- tai valta-asemassa oleva henkilö uhriin nähden, kohdistuvat lisäksi 16-17 vuotiaisiin alaikäisiin lapsiin. Työryhmän mietinnössä ehdotetaan uhrin asemaan jopa heikennyksiä verrattuna nykyiseen lainsäädäntöön.

Työryhmän ehdotuksen mukaan seksuaalisena hyväksikäyttönä ja aiempaa lainsäädäntöä lievemmin rangaistaisiin myös sukupuoliyhteys oman tai huollettavana olevan 16-17 -vuotiaan lapsen kanssa, jos lapsi on suostunut vapaaehtoisesti sukupuoliyhteyteen. Ehdotettu lainkohta osoittaa täydellistä asiantuntemuksen puutetta aikuisen valtasuhteesta lapseen, eikä lapsen suojatonta asemaa perheolosuhteissa selvästikään ymmärretä. Edellä ehdotettu seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva lainkohta olisi sekä raiskausta että nykyistä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä lievemmin rangaistava rikos, mikä nykyisin saatavilla olevan asiantuntijatiedon valossa tuntuu todella oudolta esitykseltä. On irvokasta edes mainita, että kuvatussa tilanteessa pitäisi arvioida alaikäisen uhrin vapaaehtoisuutta, kun vastapuolena hänellä on oma vanhempansa.

Nykytilanteessa edellä mainittu teko katsottaisiin törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi (rangaistusasteikko on 1-10 vuotta vankeutta) eikä lapsen vapaaehtoisuutta missään tapauksessa arvioitaisi. Suojaikäraja perheen sisäisissä hyväksikäyttötilanteissa on nykyään 18 vuotta. Näin se tulisi olla myös jatkossa.

Ehdotettu rikoslain 5 § 'Seksuaalinen hyväksikäyttö' rikkoo uhrien yhdenvertaisuutta lain edessä ja on myös perustuslain ja velvoittavien ihmisoikeussopimusten kuten Istanbulin sopimuksen ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen syrjintäkiellon vastainen. Uhrin haavoittuvuus ja haavoittuvat tilanteet, joissa uhrit joutuvat raiskatuiksi, pitää näkyä raiskauksen tunnusmerkistössä. Näiden uhrien saattaminen lain edessä samaan asemaan muiden uhrien kanssa on valtion velvollisuus. Raiskauspykälän perusteluihin ei ole otettu esimerkkiä myöskään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä, jossa varsin selkeästi on tuotu esiin nimenomaan haavoittuvia uhreja ja näihin tilanteisiin liittyviä erityisiä olosuhteita. Mietinnössä on lueteltu näitä tapauksia kuten myös Korkeimman oikeuden tapauksia, mutta jostain syystä haavoittuvuuden määrittelyä ja haavoittuvien uhrien tilanteita ei ole ymmärretty tai sisäistetty raiskauspykälää eikä seksuaalisia tekoja koskevien pykälien osalta (työryhmän nimitys ' 3 § Seksuaalinen kajoaminen' ja 4 § Törkeä seksuaalinen kajoaminen).

Miksi ihmeessä Ruotsin esimerkkiä ei ole hyödynnetty? Ruotsin lainsäätäjä on nämä tilanteet ymmärtänyt, ja se näkyy edistyksellisellä tavalla sukupuoliyhteyden ja seksuaalisen teon käsittävissä rikosten tunnusmerkistöissä Ruotsin seksuaalirikoksia koskevassa 6 luvussa.

Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa seuraava asiantuntijaryhmä (GREVIO) kiinnitti huomiota haavoittuvien uhrien asemaan lainsäädännössämme viimeisessä Suomea koskevassa raportissaan. Erityisiä moitteita se antoi juuri siitä, että Suomessa ei ole ymmärretty tekijän valta-aseman merkitystä rikosten vakavuuteen ja erityiseen moitittavuuteen. Työryhmän ehdotuksen perustella näyttääkin edelleen siltä, että Suomi ei suhtaudu vakavasti asiantuntijaryhmän moitteisiin.

Raiskauspykälän sanamuodoilla on merkitystä laillisuusperiaatteen noudattamisen ja pykälän tunnusmerkistön soveltamisen kannalta. Esimerkiksi Ruotsissa aikoinaan toteutettu raiskauspykälän käsitteen 'hjälplos situation' (avuton tila) korvaaminen käsitteellä 'skärskilt utsatt situation' (erityisen haavoittuva tilanne/tila/olosuhde) on vaikuttanut langettavien raiskaustuomioiden määrän kasvuun. Sillä on ollut suuri vaikutus haavoittuvien uhrien asemaan raiskausten uhreina. Tutkimusten mukaan juuri haavoittuvat uhrit raiskausten uhreina jäävät usein oikeusprosessin ulkopuolelle. Osasyynä siihen ovat lainsäädännön puutteet ja syrjivä suhtautuminen näihin uhreihin. Suomen seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen täytyy painottaa siihen, että uudistettava lainsäädäntö ei ole raiskauksen uhrin oikeuksien toteutumisen esteenä. Nyt valitettavasti on vaarassa tapahtua juuri tämä pahin tiedossa oleva uhka raiskaussäännöksen osalta.

Koska raiskauspykälässä pitää selkeästi mainita ne tilanteet, joissa ei koskaan ole kysymys uhrin vapaaehtoisuudesta, tähän ryhmään kuuluvat erityisesti kaikki ne teot, joissa tekijä on luottamus- tai valta-asemassa uhriin nähden. Kaikki nyt ehdotetussa seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa 5 §:ssä mainitut sukupuoliyhteyden sisältävät teot, lukuun ottamatta niitä alaikäisiin kohdistuvia tekoja, jotka pitää arvioida lapsen raiskauksina tai törkeinä lapsen raiskauksina, pitää sisältyä tulevaan rikoslain 20 luvun 1 §:n raiskausta koskevaan tunnusmerkistöön.

Seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä mainittujen uhrien kohdalla kysymys on rikoksen tekohetkellä suojattomista henkilöistä, joiden ikä, henkilökohtaiset olosuhteet, henkinen tila tai

tekijän painostus tai valta-asema/luottamusasema sellaisenaan vaikuttavat heidän kykyynsä, haluunsa tai mahdollisuuksiinsa toimia etunsa vaatimalla tavalla. E erityisen haavoittuvia uhreja ovat lapset, vammaiset, laitoksessa olevat henkilöt, iäkkäät, sairaat, mielenterveyskuntoutujat tai henkilöt, jotka muutoin ovat riippuvuussuhteessa tekijään.

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rikoslain 20 luvun 5 §:n 1 momentin 2) ja 4) kohdat ja Laki raskauden keskeyttämisestä (239/1970 ja 493/2019):

Työryhmä ehdottaa, että lakia raskauden keskeyttämisestä muutetaan 1 §:n 3) kohdan ja 3 §:n pykälän osalta seuraavasti:

1 § 3)kohta: Raskaus voidaan keskeyttää 1 §:n 3) kohdan mukaan, kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 17 luvun 22 §:ssä (sukupuoliyhteys lähisukulaisen kanssa), 20 luvun 1 tai 2 §:ssä (raiskaus, törkeä raiskaus), 5 §:ssä (seksuaalinen hyväksikäyttö), 12, 13 tai 14 §:ssä (12.4.2019/493).

3 §: Kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa, Ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun esitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä.

Herää kysymys, miksi juuri 20 luvun 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa tarkoitettujen tekojen kohdalla raskaudenkeskeytys ei olisi mahdollista? Ne eivät edes enää ole asianomistajarikoksia, jos sillä on ollut aiemmin merkitystä asiaan. Raskauden keskeyttämisestä annetun lain 3 § tulee kumota vanhentuneena. Työryhmän ehdotus olisi toteutuessaan vaarallinen ihmisoikeusloukkaus, eikä tällaiselle ankaralle kiellolle ole olemassa perusteita. Päätös raskauden keskeyttämisestä kuuluu naiselle ja päätösvalta tulee säilyttää hänellä. Raskauden keskeyttämistä ei saa kytkeä rikoslainsäädäntöön.

Tulevassa uudistuksessa sitä paitsi kaikki nyt voimassa olevan rikoslain 5 §:n seksuaalisen hyväksikäytön sukupuoliyhteyden käsittävät rikokset tulee Istanbulin sopimuksen edellyttämällä tavalla sisällyttää raiskauspykälään. Sen vuoksi on entistä tärkeämpää huomioida naisen asema aborttilainsäädännössä.

Seksuaalirikoksissa muutoinkin teon luonteen ja psyykkisten seurausten takia tehdään rikosilmoituksia usein vasta kuukausien ja vuosienkin päästä, jolloin raskauden keskeyttämisen mahdollistava aika on jo kulunut umpeen ja ehkä lapsikin jo syntynyt tämän 3 §:n kiellon vuoksi.

Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajennuksesta?

Tukinainen ry hyväksyy työryhmän ehdottaman seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen. Työryhmä on onnistunut seksuaalista ahdistelua koskevan tunnusmerkistön laatimisessa. Hyvä, että tunnusmerkistöä on laajennettu.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvatonta levittämistä koskevasta säännöksestä?

Tukinainen ry hyväksyy työryhmän ehdottaman seksuaalisen kuvan luvatonta levittämistä koskevan säännöksen muutoin, mutta sitä ei pidä säätää asianomistajarikokseksi vaan virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Seksuaalisen kuvan luvatonta levittämistä säännös täytyy poistaa työryhmän ehdottamasta syyteoikeutta koskevasta pykälästä 24 §.

On hyvä, että tämä säännös ehdotetaan sisällytettäväksi rikoslain seksuaalirikoksia koskevaan 20 lukuun.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?

Työryhmä on onnistunut rikoslain tarkoittaman sukupuoliyhteyden määritelmän luomisessa nykyaikaiseksi. Ehdotus on myös tasa-arvon kannalta edistysellinen. Tukinainen ry hyväksyy työryhmän ehdotuksen sukupuoliyhteyden määritelmän laajentamisesta.

Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Rikosoikeudellinen tuottamusvastuu:

Työryhmä on mietinnössään todennut, ettei rikosoikeudellista tuottamusvastuuta ole tarpeen säätää Suomessa raiskauksen yhteyteen. Työryhmä sivuuttaa asian ilman sen tarkempia perusteluja. Tekijän tietoisuudella tekoon ja uhriin liittyvistä olosuhteista on kuitenkin tärkeä merkitys raiskauksiin liittyvien tunnusmerkistöjen arvioinnissa juuri niissä tilanteissa, joissa fyysistä väkivaltaa ei ole käytetty. Tutkimusten (esim. BRÅ 2019, Turun yliopisto 2020, Istanbulin sopimus, EIT) mukaan haavoittuvien uhrien kohdalla tekijänä on usein uhrin tunteva henkilö kuten puoliso, ex-kumppani, vanhempi, huoltaja tai uhriin muussa luottamus- tai valta-asemassa oleva henkilö kuten hoitaja, lääkäri, opettaja, harrastusohjaaja, terapeutti tai muun riippuvuussuhteen osapuoli. Pitkään jatkunut lähisuhdeväkivalta ja lapsuudessa koettu seksuaaliväkivalta ovat uhrin erityistä haavoittuvuutta aiheuttavia tekijöitä. Näistä olosuhteista tekijä on useimmiten tietoinen, mutta välttyäkseen rikosvastuusta väite siitä, ettei tiennyt uhrin haavoittuvuudesta voi johtaa rankaisemattomuuteen.

Tämän vuoksi on välttämätöntä säätää Ruotsin tavoin raiskauksen yhteyteen rikosoikeudellinen tuottamusvastuu.

Tekijän mahdollinen törkeä huolimattomuus haavoittuvien olosuhteiden selvittämisestä, havainnoinnista ja huomioimisesta ei tule jäädä rankaisematta. Tässäkin kohdin viittaamme Istanbulin sopimukseen, jonka mukaan Suomi on sitoutunut rankaisemaan kaikki raiskaustilanteet. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisuisaan korostanut valtion velvollisuutta suojella henkilöitä väkivallalta niin yksityishenkilöiden väliseltä väkivallalta kuin valtion yksityishenkilöihin kohdistavalta väkivallalta. Jos tuottamusvastuuta ei säädetä Suomessa, vaarana on, että monien seksuaalirikosten uhrien oikeudellinen asema jää edelleen heikoksi.

RL 17 luku 22 § Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken:

Huomiotta jäävät usein uhriryhmät, jotka eivät näy tilastoissa. Yksi näkymätön, haavoittuva ryhmä ovat inestin aikuisena kokeneet uhrin. Sukurutsa ei ole poistunut suomalaisesta yhteiskunnasta, mutta sen uhrin ovat nykyisen lain mukaan vaarassa joutua itse syytetyiksi ja tuomituiksi. Vain harva heistä uskaltaa tehdä rikosilmoituksen odotettavissa olevan yhteiskunnallisen häpeän takia.

Rikoslain 17 luvun 22 pykälän mukaan ”Joka on sukupuoliyhteydessä oman lapsensa tai tämän jälkeläisen kanssa, oman vanhempansa tai tämän vanhemman tai isovanhemman kanssa taikka veljensä tai sisarensa kanssa, on tuomittava sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” Pykälässä tarkoitetaan 18 vuotta täyttäneitä, läheistä sukua keskenään olevia henkilöitä ja oletetusti vapaaehtoisia seksuaalisia

tapahtumia. Nykyisen lain mukaan oletuksena on, että kumpikin osapuoli on syyllinen.

Varsinainen ongelma sisältyy edellä mainittuun lainkohtaan, kun aikuinen lapsi tai lapsenlapsi tekee rikosilmoituksen vanhemman tai isovanhemman häneen kohdistamasta raiskauksesta, eikä näyttö riitäkään syyttäjän mielestä raiskaussyytteen nostamiseen. Silloin raiskausilmoituksen tehnyt henkilö tulee syytetyksi ja tuomituksi rikoksesta nimeltä sukupuoliyhteys lähisukulaisen kanssa, kun sukupuoliyhteys on kiistaton. Näin on myös tapahtunut.

Seksuaalirikoksissa varsin usein on tilanteita, jolloin rikosilmoitus ei johda syytteen nostamiseen raiskauksesta. Ongelmana ovat todisteluun liittyvät tekijät ja erityisesti tilanteet, joissa fyysistä väkivaltaa ei ole käytetty. Inesti on tyypillinen rikos, jossa väkivallan sijaan vanhemman henkilön valta-aseman vaikutus ja uhrin haavoittuvuus on ymmärrettävä. Juuri se tekee rikoksesta vakavan ja uhrin kannalta erittäin vahingollisen. Usein samat uhrin ovat voineet kokea seksuaalista riistoa jo lapsena, mikä lisää heidän haavoittuvuuttaan ja alttiutta valikoitua rikoksen uhriksi.

Rikoslain 17 luvun 22 pykälä Suomessa pitää sisällyttää rikoslain seksuaalirikoksia koskevaan 20 lukuun uusin sanamuodoin inestin uhrien oikeusmurhien estämiseksi. Tunnusmerkistö Ruotsissa on laadittu niin, että se, joka on sukupuoliyhteydessä lapsensa tai lapsenlapsensa kanssa, tuomitaan rangaistukseen. Rikosnimike on 'sukupuoliyhteys jälkeläisen kanssa'. Lasta tai lapsenlasta ei aikuisenakaan tuomita tekijänä, vaan hänet ymmärretään uhrina ja

vieläpä haavoittuvana uhrina silloinkin, kun raiskausilmoitus ei johda syytteeseen tai syyte hylätään.

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

Tukinainen ry pitää hyvänä ja johdonmukaisena ehdotuksena säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen. Lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin pitää lisätä myös työryhmän ehdottama säännös 'Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta', jos tätä säännöstä ei sisällytetä raiskauspykälään tai ihmiskauppasäännökseen. Uhrit ovat alle 18-vuotiaita lapsia, jolloin rikosnimike kuuluu siihen kokonaisuuteen, jossa muutkin lapsiin kohdistuvat teot tulevat olemaan. Tukinainen ry vaatii tämän rikosnimikkeen nimen muuttamista.

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (työryhmän ehdotuksessa 9 §):

Lainsäädännössä on vuosia kummitellut rikosnimike 'Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta'. Nuorella tarkoitetaan 16-17 -vuotiasta lasta. Lainkohta on työryhmän mietinnössä päätetty edelleen säilyttää sellaisenaan rangaistusasteikkonaan sakkoa tai 2 vuotta vankeutta. Mietinnössä se on ehdotettu rikoslain 20 luvun toiseksi lievimmäksi rikokseksi. Törkeää tekomuotoa ei olisi. Tukinainen ry ei hyväksy työryhmän ehdotusta jättää pykälä entiselleen.

Mietinnössä ei ole syvennetty pohtimaan, keitä Suomessa ovat nämä 16-17 -vuotiaat lapset, jotka 'tarjoavat aikuisille seksuaalipalveluita'. He ovat usein kaltoinkohdeltuja, vailla kiintymyssuhteita ja ehkä jo varhaisessa elämässään suuria menetyksiä kokeneita päihteitä käyttäviä lapsia, ehkä karkumatkalla nuorisokodista. Yhteistä heille on huolenpidon puute, syrjäytyminen ja erityinen haavoittuvuus. Heitä väijyvät kauppakeskuksissa ja netissä aikuiset tarjoten seksiä vastaan taskurahaa, väliaikaista majoitusta, alkoholia, huumeita, hotelliyöpymisen ja ehkä pienen seikkailun. Toiminta on lähellä paritusta tai ihmiskauppaa.

Jos ehdotus nyt esitetyssä muodossa menee läpi, Suomessa ei suhtauduta lapsikauppaan vakavasti, eikä uhrin haavoittuvaa asemaa ja tekijän valta-aseman vaikutusta ymmärretä tässäkään kohdin rangaistuksen koventamisperusteina. Jo itse rikosnimike pitää muuttaa vastaamaan paremmin tekojen todellista luonnetta eli lapsikauppaa. Kysymys on lapsen kaupallisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ruotsin esimerkki toimisi tässäkin kohdin hyvänä mallina uudelle säännökselle (...döms utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i högst fyra år.), ellei tätä rikosnimikettä poisteta kokonaan ja tunnusteta, että kysymys on ihmiskaupasta. Uhrin erityisen haavoittuvuuden perusteella teon tunnusmerkistö sukupuoliyhteyden sisältävien tekojen osalta sopii myös raiskauksen tunnusmerkistöön. Kysymys on rikoksesta, jolloin alaikäisen uhrin ei voida katsoa toimivan vapaaehtoisesti.

Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?

Rikosnimikkeet 'lapsenraiskaus' ja 'törkeä lapsenraiskaus' ovat sinällään hyväksyttäviä, mutta vaadimme, että työryhmän ehdotuksesta poiketen niiden sanamuodot muutetaan kirjoitettavaksi uudella tavalla. Tukinainen ry ei hyväksy työryhmän ehdottamaa lasten suojaikärajan laskemista nykyisestä 16 vuodesta 12 vuoteen. Tukinainen ry vaatii, että suojaikäraja on 16 vuotta lapsenraiskauksen ja törkeän lapsenraiskauksen osalta.

Tukinainen ry vaatii, että törkeän lapsenraiskauksen tunnusmerkistöön lisätään 7) kohta 'tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden'. Tämä ankaroittamisperuste kuuluu nimenomaan törkeään tekemuotoon tekijän valta-aseman/luottamusaseman ja teon erityisen vahingollisuuden vuoksi. Työryhmä on ehdottanut tämän kohdan säätämistä perusmuotoisen lapsenraiskauksen tunnusmerkistön yhteyteen. Tukinainen ry ei hyväksy tätä työryhmän ehdottamaa valintaa. Lähisuhdeväkivalta ja erityisesti insesti on rikos, joka on nähtävä Istanbulin sopimuksen säännösten valossa nimenomaan törkeän rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvana tekemuotona myös uhrin haavoittuvuuden ja erityisen haavoittavan tilanteen vuoksi.

Lisäksi tekojen kokonaisuusarviointi tulee poistaa törkeän tekemuodon osalta. Törkeän lapsenraiskauksen tunnusmerkistö kertoo lainsoveltajalle riittävästi teon vakavuudesta.

Pykäläehdotuksemme lapsen raiskauksen ja törkeän lapsenraiskauksen osalta ovat seuraavat:

12 § Lapsenraiskaus

Joka on sukupuoliyhteydessä 16 vuotta nuoremman lapsen kanssa

taikka saa kuusitoista vuotta nuoremman lapsen kolmannen kanssa sukupuoliyhteyteen on tuomittava lapsenraiskauksesta vankeuteen enintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

13 § Törkeä lapsenraiskaus

Jos lapsenraiskauksessa

- 1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä,
- 3) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,
- 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla,
- 5) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa tai
- 6) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi tai
- 7) tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavissa asemassa lapseen nähden

rikosentekijä on tuomittava törkeästä lapsenraiskauksesta vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

14 § Sukupuoliyhteys lapsen kanssa

Tämä pykälä poistetaan kokonaan, koska lasten yleinen suojaikäraja pitää olla 16 vuotta, kuten nykyäänkin.

SUOJAIKÄRAJA

Työryhmä tosiasiallisesti ehdottaa yleisen lasten suojaikärajan alentamista nykyisestä 16 vuodesta 12 vuoteen. Sen lisäksi ehdotuksessa on laadittu monimutkainen pykälärakennelma eri ikäisten alaikäisten uhrien osalta. Jopa 12-vuotiaan lapsen kohdalla ehdotetaan vapaaehtoisuuden arviointia raiskaustapauksessa! Viimeksi tämän tyyppisiä kannanottoja esiintyi 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alkupuolella eli siis noin 100 vuotta sitten, kun vuoden 1889 rikoslain mukaan kysyttiin 12-vuotiailta ”Ovatko he haureuteen antautuneet?” Tämä on merkittävä lapsiuhrien asemaa ja oikeusturvaa heikentävä ehdotus – suorastaan taantumuksellinen. Tukinainen ry jyrkästi vastustaa tällaista lainsäädäntöä. Ehdotus voi ensi näkemältä näyttää hyvältä henkilöille, jotka eivät ole perehtyneet tarkemmin lasten asemaan seksuaalirikosten uhreina rikosoikeuden, kansainvälisten sopimusten ja aiempina vuosikymmeninä voimassa olleiden säännösten valossa. Valitettavasti työryhmän ehdotus on erittäin poikkeava ja vanhoillinen 2000-luvun pohjoismaisessa seksuaalirikoksia koskevassa lainsäädännössä.

Työryhmä on luonut ihmeellisen rakennelman uhrin iän ja tekijän iän merkitysten arvioinnille lapseen kohdistuvien raiskausten osalta. Tällainen arviointi kaikessa epäselvyydessään, tulkinnanvaraisuudessaan ja vanhoillisuudessaan johtaisi ennen näkemättömiin oikeusprosesseihin, joissa uhrin suojaikärajan perimmäinen tarkoitus heitetään roskakoriin. Onko lainsäädäntöehdotuksen tavoitteena nyt suojella ensisijaisesti valta-asemassa olevaa tai muuten uhria vanhempaa tekijää joutumasta rikosoikeudelliseen vastuuseen lapsenraiskauksesta?

Mietinnössä toistetaan pelkoa siitä, että alaikäiset tekijät olisivat vaarassa joutua tuomituiksi syyttöminä vakavista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista kuten lapsenraiskauksesta. Mitkään tutkimukset tai oikeuskäytäntö eivät tällaista näkemystä tai pelkoa puolla. Samaa ikää ja kehitystasoa olevien henkilöiden seurustelusuhteet tai seksuaalinen kanssakäyminen eivät ole nykyisinkään rangaistavia, eivätkä nämä tilanteet ole muodostaneet ongelmia oikeuskäytännössä. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana, mutta seksuaalirikosten kohdalla syytekynnys ei ole sen matalammalla kuin muissakaan rikoslain rikoksissa. Nykyiseen seksuaalirikoksia koskevaan rikoslain 20 lukuun sisältyy myös rajoitussäännös, joka estää tehokkaasti tällaisten olosuhteiden arvioinnin rikoksina. Lisäksi rikoslain 6 luvussa on tehokkaita keinoja syyttäjien käyttöön jättää syyte nostamatta. Saman ikäisten ja samaa kehitystasoa olevien henkilöiden vapaaehtoista seksiä ei ole kriminalisoitu.

Nyt työryhmä jopa ehdottaa edellä mainitun rajoitussäännöksen poistamista seksuaalirikosten yhteydessä tarpeettomana. Sen korvaisi monimutkainen ja tulkinnanvarainen tekijän ja uhrin ikään perustuva arviointirakennelma. Mietinnössä pyritään selvästi häivyttämään yleinen suojaikäraja, sillä 12-15 vuotiaiden uhrien kohdalla työryhmä ehdottaa rikoslain 20 luvun 1 §:n raiskausta koskevan säännöksen mukaista tapauskohtaista uhrin vapaaehtoisuuden arviointia. Perustelut ovat mietinnössä pitkät, mutta todellisuudessa ehdotuksen mukaan lapset tulevat olemaan entistä suojattomammassa asemassa seksuaalirikosten uhreina, jos työryhmän ehdotus toteutuu.

Seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen tarkoituksena on ollut suojella lapsia, siis kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä aikuisten valta-asemaan perustuvalta seksuaaliväkivallalta. Tekijän valta-aseman vaikutusta uhriin tai lapsiuhriin suojatonta tilaa ei ole ymmärretty, mikä näkyy kaikissa ehdotetuissa lainkohdissa. Hämmästyttävää on, että työryhmä ehdottaa jopa 16-17 -vuotiaan lapsen vapaaehtoisuuden arviointia esimerkiksi silloin, kun tekijänä on oma vanhempi tai huoltaja.

Keskustelu lapsen raiskauksesta kiihtyi, kun julkisuudessa oli esillä 10-vuotiaaseen lapseen kohdistunut raiskausepäily, jossa syyte raiskauksesta hylättiin. Tuomioistuimet eivät katsoneet nykyisen rikoslain 20 luvun mukaisen raiskauspykälän tunnusmerkistön täyttyvän kyseisessä tapauksessa. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö sen sijaan täyttyi uhrin yleisen 16 vuoden suojaikärajan alittuessa, mutta ei siis raiskauksen tunnusmerkistö. Vika oli ja on nykyisessä raiskauksen tunnusmerkistössä.

Raiskaus rikosnimikkeenä voi nykyisinkin tulla kysymykseen minkä ikäisen henkilön kohdalla tahansa, myös lapsen. Ongelma edellä mainitussa tapauksessa ei siis ollut lapsen ikä, vaan Suomen raiskauspykälä, jossa uhrin haavoittuvuuden määrittelyä ei ole ollut. Nykyisessä raiskauspykälän tunnusmerkistössä oleva käsite 'avuton tila' tai 'pelkotila' eivät haavoittuvuutta määrittele riittävän tarkasti. Tulkinta ja soveltamiskäytäntö näiden määritteiden osalta on siksi jäänyt suppeaksi. Nykyisen raiskaussäädännön puutteena on se, että niitä raiskaustilanteita ei ole määritelty, jolloin uhrin vapaaehtoisuudesta ei ole koskaan kysymys. Sen vuoksi tiukasti laillisuusperiaatetta noudattavassa oikeuskäytännössä yksinomaan lapsen nuori ikä ei voimassa olevan lainsäädännön mukaan yksin täytä raiskauksen tunnusmerkistöä. Rikosnimikkeen 'Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö' osalta pelkkä lapsiuhriin ikä, alle 16 vuotta, on ollut ja on tälläkin hetkellä määräävä tunnusmerkistötekijä.

Ongelmana tässä julkisuudessa esillä olleessa tapauksessa ei siis ollut lapsen ikä, minkä vuoksi nyt lapsen yleistä suojaikärajaa pitäisi alentaa 16 vuodesta 12 vuoteen välttyäksemme vastaavilta tapauksilta. Tuon tapauksen jälkeen lainsäädäntöä on muutettu ja rikoslakiin lisätty rikosnimike 'törkeä lapsenraiskaus', jossa tällä hetkellä uhrin suojaikärajana on 16 vuotta. Jos tämä suojaikärajaa nyt työryhmän ehdotuksesta lasketaan 12 vuoteen, Suomi on siirtymässä uhrin suojelusta tekijän aseman vahvistamiseen.

Lausunnonantajaa jää todella ihmetyttämään, miksi 16 vuoden yleinen suojaikäraja ei enää kelpaa lapsenraiskauksen yleiseksi ikärajaksi työryhmän mielestä. Miksi 12-15 -vuotiaiden uhrien kohdalla poikkeuksellisesti nyt edellytettäisiin lapsiuhriin vapaaehtoisuuden arviointia aikuisten tavoin? Mikä yhteiskunnassa on muuttunut, että lapsen käytöstä Suomessa tulisi arvioida toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa? Mietinnössä esitetyt perustelut eivät vakuuta ikärajan laskemista. Työryhmän perustelut lasten kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä ja seksuaalirikosten vahingollisuudesta sopivat kaikkiin alaikäisiin lapsiin ja myös kaikkiin alle 16-vuotiaisiin lapsiin, mutta eivät oikeuta lapsiuhriin aseman ja oikeuksien heikentämistä seksuaalirikoksen uhrina ehdotuksessa esitetyin tavoin. Kaikki työryhmän yksityiskohtaiset pohdinnat lapsen kehitykseen vaikuttavista tekijöistä on ollut tiedossa ja käytettävissä myös nykyisiä säännöksiä sovellettaessa. Mitään uutta tietoa ne eivät sisällä.

Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

Rikosnimikkeet 'Lapsen kajoaminen' ja 'Törkeä lapsen kajoaminen' tulee korvata rikosnimikkeillä 'Lapsen seksuaalinen loukkaus' ja 'Törkeä lapsen seksuaalinen loukkaus', jolloin nimikkeet kuvaavat paremmin rikosten luonnetta. Vaadimme, että työryhmän ehdotuksesta poiketen niiden sanamuodot muutetaan kirjoitettavaksi uudella tavalla. Tukinainen ry ei hyväksy työryhmän ehdottamaa lasten suojaikärajan laskemista nykyisestä 16 vuodesta 12 vuoteen. Tukinainen ry vaatii, että lapsen suojaikäraja on 16 vuotta ehdotettujen rikoslain 20 luvun lapsen seksuaalista kajoamista ja törkeää lapsen seksuaalista kajoamista koskevien rikosten osalta.

Tukinainen ry vaatii, että 'törkeän seksuaalista kajoamista lapseen' koskevaan (Tukinainen ry:n ehdottama nimike 'Törkeä lapsen seksuaalinen loukkaus') tunnusmerkistöön lisätään 5) kohta 'tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden'. Tämä ankaroittamisperuste kuuluu nimenomaan törkeään tekemuotoon tekijän valta-aseman/luottamusaseman ja teon erityisen vahingollisuuden vuoksi. Työryhmä on ehdottanut tämän kohdan säätämistä perusmuotoisen 'seksuaalista kajoamista lapseen' koskevan tunnusmerkistön yhteyteen. Tukinainen ry ei hyväksy tätä työryhmän ehdottamaa valintaa. Lähisuhdeväkivalta ja erityisesti inesti on rikos, joka on nähtävä Istanbulin sopimuksen säännösten valossa nimenomaan törkeän rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvana tekemuotona myös uhrin haavoittuvuuden ja erityisen haavoittavan tilanteen vuoksi.

Pykäläehdotuksemme:

15 § Lapsen seksuaalinen loukkaus (Työryhmän ehdotus: 'Seksuaalinen kajoaminen lapseen')

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee muun kuin 1 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon 16 vuotta nuoremmalle lapselle ja teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, on tuomittava lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

16 § Törkeä lapsen seksuaalinen loukkaus (Työryhmän ehdotus: 'Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen')

Jos lapseen kohdistuvassa seksuaalisessa teossa

- 1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa,
- 2) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään nöyryyttävällä tavalla,
- 3) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa tai
- 4) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen aseman vuoksi
- 5) tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden

rikos tekijä on tuomittava törkeästä lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

Tukinainen ry hyväksyy sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisen rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen (Tukinainen ry:n ehdottama rikosnimike: 'Lapsen seksuaalinen loukkaus'), mutta vaadimme lapsen suojaikärajaksi 16 vuotta. Erillistä monimutkaista pykälärakennelmaa lapsen iän osalta ei saa säätää lapsenraiskauksen tai törkeän lapsenraiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen tai törkeän lapsen seksuaalisen kajoamisen osalta.

SUOJAIKÄRAJA

Työryhmä tosiasiallisesti ehdottaa yleisen lasten suojaikärajan alentamista nykyisestä 16 vuodesta 12 vuoteen. Sen lisäksi ehdotuksessa on laadittu monimutkainen pykälärakennelma eri ikäisten alaikäisten uhrien osalta. Jopa 12-vuotiaan lapsen kohdalla ehdotetaan vapaaehtoisuuden arviointia raiskaustapauksessa! Viimeksi tämän tyyppisiä kannanottoja esiintyi 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alkupuolella eli siis noin 100 vuotta sitten, kun vuoden 1889 rikoslain mukaan kysyttiin 12-vuotiailta "Ovatko he haureuteen antautuneet?" Tämä on merkittävä lapsiuhrien asemaa ja

oikeusturvaa heikentävä ehdotus – suorastaan taantumuksellinen. Tukinainen ry jyrkästi vastustaa tällaista lainsäädäntöä. Ehdotus voi ensi näkemältä näyttää hyvältä henkilöille, jotka eivät ole perehtyneet tarkemmin lasten asemaan seksuaalirikosten uhreina rikosoikeuden, kansainvälisten sopimusten ja aiempina vuosikymmeninä voimassa olleiden säännösten valossa. Valitettavasti työryhmän ehdotus on erittäin poikkeava ja vanhoillinen 2000-luvun pohjoismaisessa seksuaalirikoksia koskevassa lainsäädännössä.

Työryhmä on luonut ihmeellisen rakennelman uhrin iän ja tekijän iän merkitysten arvioinnille lapseen kohdistuvien raiskausten osalta. Tällainen arviointi kaikessa epäselvyydessään, tulkinnanvaraisuudessaan ja vanhoillisuudessaan johtaisi ennen näkemättömiin oikeusprosesseihin, jossa uhrin suojaikärajan perimmäinen tarkoitus heitetään roskakoriin. Onko lainsäädäntöehdotuksen tavoitteena nyt suojella ensisijaisesti valta-asemassa olevaa tai muuten uhria vanhempaa tekijää joutumasta rikosoikeudelliseen vastuuseen lapsenraiskauksesta?

Mietinnössä toistetaan pelkoa siitä, että alaikäiset tekijät olisivat vaarassa joutua tuomituiksi syyttöminä vakavista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista kuten lapsenraiskauksesta. Mitkään tutkimukset tai oikeuskäytäntö eivät tällaista näkemystä tai pelkoa puolla. Samaa ikää ja kehitystasoa olevien henkilöiden seurustelusuhteet tai seksuaalinen kanssakäyminen eivät ole nykyisinkään rangaistavia, eivätkä nämä tilanteet ole muodostaneet ongelmia oikeuskäytännössä. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana, mutta seksuaalirikosten kohdalla syytekynnys ei ole sen matalammalla kuin muissakaan rikoslain rikoksissa. Nykyiseen seksuaalirikoksia koskevaan rikoslain 20 lukuun sisältyy myös rajoitussäännös, joka estää tehokkaasti tällaisten olosuhteiden arvioinnin rikoksina. Lisäksi rikoslain 6 luvussa on tehokkaita keinoja syyttäjien käyttöön jättää syyte nostamatta. Saman ikäisten ja samaa kehitystasoa olevien henkilöiden vapaaehtoista seksiä ei ole kriminalisoitu.

Nyt työryhmä jopa ehdottaa edellä mainitun rajoitussäännöksen poistamista seksuaalirikosten yhteydessä tarpeettomana. Sen korvaisi monimutkainen ja tulkinnanvarainen tekijän ja uhrin ikään perustuva arviointirakennelma. Mietinnössä pyritään selvästi häivyttämään yleinen suojaikäraja, sillä 12-15 vuotiaiden uhrien kohdalla työryhmä ehdottaa rikoslain 20 luvun 1 §:n raiskausta koskevan säännöksen mukaista tapauskohtaista uhrin vapaaehtoisuuden arviointia. Perustelut ovat mietinnössä pitkät, mutta todellisuudessa ehdotuksen mukaan lapset tulevat olemaan entistä suojattomammassa asemassa seksuaalirikosten uhreina, jos työryhmän ehdotus toteutuu.

Seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen tarkoituksena on suojella lapsia, siis kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä aikuisten valta-asemaan perustuvalta seksuaaliväkivallalta. Tekijän valta-aseman vaikutusta uhriin tai lapsiuhriin suojatonta tilaa ei ole ymmärretty, mikä näkyy kaikissa ehdotetuissa lainkohdissa. Hämmästyttävää on, että työryhmä ehdottaa 16-17 -vuotiaan lapsen vapaaehtoisuuden arviointia esimerkiksi silloin, kun tekijänä on oma vanhempi tai huoltaja. Raiskausta lievemmin rangaistaviksi teoiksi työryhmä ehdottaa muitakin tekijän valta-asemaan liittyviä alaikäisiin ja muihin haavoittuviksi uhreiksi määriteltyihin henkilöihin kohdistuvia raiskaustilanteita muun muassa seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaan lainkohtaan. Arviointi on täysin Istanbulin sopimuksen yleisten periaatteiden ja 46 artiklan vastainen.

Uhrin haavoittuvuutta työryhmä ei ole ymmärtänyt edes lapsiin kohdistuvien tekojen osalta ankaroittamisperusteena, vaikka Suomea sitova Istanbulin sopimus sitä edellyttää: 46 artikla, Raskauttavat seikat: c-kohta: Rikos kohdistettu henkilöön, jonka erityiset seikat ovat tehneet haavoittuviksi. Lukuisat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut todistavat lasten ja nuorten haavoittuvan aseman raiskauksen uhrina.

Keskustelu lapsen raiskauksesta kiihtyi, kun julkisuudessa oli esillä 10-vuotiaaseen lapseen kohdistunut raiskausepäily, jossa syyte raiskauksesta hylättiin. Tuomioistuimet eivät katsoneet nykyisen rikoslain 20 luvun mukaisen raiskauspykälän tunnusmerkistön täyttyvän kyseisessä tapauksessa. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö sen sijaan täyttyi uhrin yleisen 16 vuoden suojaikärajan alittuessa, mutta ei siis raiskauksen tunnusmerkistö. Vika oli ja on nykyisessä raiskauksen tunnusmerkistössä.

Raiskaus rikosnimikkeenä voi nykyisinkin tulla kysymykseen minkä ikäisen henkilön kohdalla tahansa, myös lapsen. Ongelma edellä mainitussa tapauksessa ei siis ollut lapsen ikä, vaan Suomen raiskauspykälä, jossa uhrin haavoittuvuuden määrittelyä ei ole ollut. Nykyisessä raiskauspykälän tunnusmerkistössä oleva käsite 'avuton tila' tai 'pelkotila' eivät haavoittuvuutta määrittele riittävän tarkasti. Tulkinta ja soveltamiskäytäntö näiden määritteiden osalta on siksi jäänyt suppeaksi. Nykyisen raiskaussäännöksen puutteena on se, että niitä raiskaustilanteita ei ole määritelty, jolloin uhrin vapaaehtoisuudesta ei ole koskaan kysymys. Sen vuoksi tiukasti laillisuusperiaatetta noudattavassa oikeuskäytännössä yksinomaan lapsen nuori ikä ei voimassa olevan lainsäädännön mukaan yksin täytä raiskauksen tunnusmerkistöä.

Rikosnimikkeen 'Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö' osalta pelkkä lapsiuhrin ikä, alle 16 vuotta, on ollut ja on tälläkin hetkellä määräävä tunnusmerkistökäsitte. Ongelmana tässä julkisuudessa esillä olleessa tapauksessa ei siis ollut lapsen ikä, minkä vuoksi nyt lapsen yleistä suojaikärajaa pitäisi alentaa 16 vuodesta 12 vuoteen välttyäksemme vastaavilta tapauksilta. Tuon tapauksen jälkeen lainsäädäntöä on muutettu ja rikoslakiin lisätty rikosnimike 'törkeä lapsen raiskaus', jossa tällä hetkellä uhrin suojaikärajana on 16 vuotta. Jos tämä suojaikäraja nyt työryhmän ehdotuksesta lasketaan 12-vuoteen, Suomi on siirtymässä uhrin suojelusta tekijän aseman vahvistamiseen.

Lausunnonantajaa jää todella ihmetyttämään, miksi 16 vuoden yleinen suojaikäraja ei enää kelpaa lapsenraiskauksen yleiseksi ikärajaksi työryhmän mielestä. Miksi 12-15 -vuotiaiden uhrien kohdalla poikkeuksellisesti nyt edellytettäisiin lapsiuhrin vapaaehtoisuuden arviointia aikuisten tavoin? Mikä yhteiskunnassa on muuttunut, että lapsen käytöstä Suomessa tulisi arvioida toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa? Mietinnössä esitetyt perustelut eivät vakuuta ikärajan laskemista. Työryhmän perustelut lasten kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä ja seksuaalirikosten vahingollisuudesta sopivat kaikkiin alaikäisiin lapsiin ja myös kaikkiin alle 16-vuotiaisiin lapsiin, mutta eivät oikeuta lapsiuhrin aseman ja oikeuksien heikentämistä seksuaalirikoksen uhrina ehdotuksessa esitetyin tavoin. Kaikki työryhmän yksityiskohtaiset pohdinnat lapsen kehitykseen vaikuttavista tekijöistä on ollut tiedossa ja

käytettävissä myös nykyisiä säännöksiä sovellettaessa. Mitään uutta tietoa ne eivät sisällä. Lapsirauhan tulee koskea kaikenikäisiä alle 18-vuotiaita lapsia.

Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

Paritusta koskevan 10 §:n 1) kohta on kielellisesti huonosti muotoiltu ja epäselvä. Lainkohdan sisältö avautuu vasta perusteluita lukemalla.

Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

Tukinainen ry hyväksyy työryhmän ehdotuksen lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevan sääntelyn osalta. Lasten suojaikärajan täytyy olla 18 vuotta. Erityisesti törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen tunnusmerkistö on hyvin laadittu. Ehdotetut rangaistusasteikot ovat liian lievät, joten erityisesti törkeän tekemuodon osalta minimirangaistuksen tulisi olla vähintään 1 vuotta vankeutta.

Työryhmän ehdottama 21 § ' Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito: Ensimmäiseen momenttiin pitää tehdä lisäys kohtaan 1) ..., jossa 19 §:ssä ja 20 §:ssä tarkoitetulla tavalla... Pykälässä on ilmeisen epähuomiossa jäänyt mainitsematta 20 §, joka tarkoittaa törkeää lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä. Muuta syytä kuin epähuomio tai erehdys lausunnonantaja ei näe edellä mainitun 20 §:n poisjättämiselle rikoslain 20 luvun 21 §:n tunnusmerkistöstä.

Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Rikosoikeudellinen tuottamusvastuu:

Syytä huoleen on erityisesti myös siksi, että rikosoikeudellista tuottamusvastuuta työryhmä ei pidä tarpeellisena Ruotsin tavoin. Jatkossa siis väittämällä, ettei tiennyt lapsen ikää tekijä voi välttyä rangaistukselta jopa hyvin nuoren lapsen raiskaustapauksessa. Hyvin nuorena lapsena on pidettävä myös 12 vuotta täyttäneitä lapsia. Lapsiinkin kohdistuneet seksuaalirikokset ovat työryhmän mietinnön perustelujen mukaan rikoksia vain tahallisina tekoina. Tapauskohtaisesti olosuhdetahallisuuteen liittyvä arviointi voi pelastaa tekijän tuomiolta. Tekijältä ei edellytetäisi edelleenkään mitään selonottovelvollisuutta esimerkiksi lapsen iästä. Tällaista oikeuskäytännön kehityssuuntaa emme usko kenenkään muun kuin pedofiilien toivovan. Ruotsi on havahtunut tähän vaaraan ja ottanut käyttöön tuottamusvastuun seksuaalirikosten uudistamisen yhteydessä. Myös Suomessa se on välttämätöntä tehdä tässä kokonaisuudistuksessa. Tukinainen ry vaatii rikosoikeudellisen tuottamusvastuun säätämistä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten yhteyteen.

Työryhmän ehdottama 21 § ' Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito: Ensimmäiseen momenttiin pitää tehdä lisäys ..., jossa 19 §:ssä ja 20 §:ssä tarkoitettulla tavalla... Pykälästä on ilmeisen epähuomiossa jäänyt mainitsematta 20 §, joka tarkoittaa törkeää lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä.

Muuta syytä kuin epähuomio tai erehdys lausunnonantaja ei näe edellä mainitun 20 §:n poisjättämiselle rikoslain 20 luvun 21 §:n tunnusmerkistöstä.

Rangaistukset

Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?

Joidenkin työryhmän ehdottamien rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten rangaistusasteikkoja on syytä nostaa erityisesti minimirangaistusten osalta. Esimerkkinä lapsikauppaa tarkoittava 'Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta', jonka osalta olemme vaatineet säännöksen ja sen rikosnimikkeen uudelleen tarkastelua sen rikoslain 20 lukuun sijoittumisen osalta. Työryhmän ehdottama rangaistusasteikko on liian lievä. Rangaistusasteikoksi pitää säätää enintään 4 vuotta vankeutta, jos tämä pykälä jätetään omaksi lainkohdakseen. Sakkorangaistusmahdollisuus on poistettava.

Mietinnössä todetaan rangaistusten olleen muutaman kuukauden pituisia ehdollisia rangaistuksia rikoslain 20 luvun tarkoittaman rikoksen, 'Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta', osalta. Rangaistusasteikko on lievä, ja rangaistuskäytäntö on lievä. Tuomioita on myös suhteellisen vähän, mikä vahvistaa tutkimuksissa esille tullutta tosiasiaa, että haavoittuvat uhrin helposti jäävät oikeusprosessin ulkopuolelle. Seksuaalirikosten ja ihmiskaupan osalta ongelmana on, että haavoittuvan uhrin ja haavoittuvuuden käsitteitä ei Suomessa vielä täysin sisäistetä. Se valitettavasti näkyy myös rangaistuksissa.

Rangaistusasteikkoa on ankaroitettava Istanbulin sopimuksen vaatimus huomioiden. Kysymys on vakavasta rikoksesta, jolloin myös rangaistuksen pitää osoittaa se todeksi. Sen vuoksi vaadimme sakkorangaistuksen mahdollisuuden poistamista tämän rikoksen kohdalla.

Työryhmä on myös todennut joidenkin alaikäisiin kohdistuvien rikosten kohdalla, että 'ehdotetussa säännöksessä tarkoitettut teot voivat vaihdella toisaalta hyvin vakavista pieneen lapseen kohdistuneista teoista aina kokonaan rankaisemattomiin tekoihin'. Todettakoon, että kaikkiin rikoksiin liittyy vakavuudeltaan ja tekijän syyllisyyteen nähden eri asteisia tekemuotoja. Se ei kuitenkaan ole peruste säätää hyvin lievää rangaistusasteikkoa tai monimutkaista rakennelmaa

oletettujen eri ikäisten tekijöiden vuoksi. Oikeusjärjestelmäämme sisältyvät oikeusperiaatteet estävät kohtuuttomat rangaistukset esimerkiksi nuoren tekijän kohdalla.

Ehdotettujen rangaistusten osalta on syytä tarkistaa aikuisiin kohdistuvien rikosten rangaistusasteikkojen vaikutus rikosten vanhentumissäännöksiin.

Seksuaalirikosten yhteydessä on syytä kiinnittää erityistä huomiota rangaistusasteikkoihin myös mahdollisen todistelun kannalta, esimerkiksi lääkärin todistajana kuulemisen osalta. Jos maksimirangaistus jää alle 6 vuoden, lääkärin vaitiolovelvollisuus voi estää mahdollisesti hänen käyttämisensä todistajana oikeusprosessissa.

Muut huomiot

Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?

Seksuaalirikoslainsäädännön uudistaminen edellyttää uutta valmistelua.

Seksuaalirikoslainsäädäntöä koskevan työryhmän mietintöehdotus on Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten ja oikeusperiaatteiden vastainen ja haavoittuvien seksuaalirikosten uhrien asemaa merkittävästi heikentävä. Mietinnössä ehdotettu rikoslain 20 luvun kokonaisuusuudistus on sekava raiskauksen tunnusmerkistön keskeneräisyyden ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten keinotekoisien ikärajarakennelman vuoksi, mikä väistämättä johtaisi vakaviin laintulkintaongelmiin ja tosiasiallisesti useiden seksuaalirikosten rankaisemattomuuteen.

Kokonaisuudistuksen alkuperäisenä tavoitteena on ollut seksuaalirikosten uhrien aseman parantaminen, raiskausrikosten tunnusmerkistöjen täsmentäminen vastaamaan kansainvälistä kehitystä sekä lasten ja muiden suojattomien henkilöiden aseman parantaminen tilanteissa, joissa uhrin suostumusta ei voi saada.

Tukinainen ry seksuaalirikosten uhrien tuki- ja edunvalvontajärjestönä ei hyväksy työryhmän ehdotusta nyt esitetyssä muodossa ja vaatii seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen uutta valmistelua ennen hallituksen esityksen laatimista.

Huomioita muihin lakeihin ehdotettuihin muutoksiin liittyen?

Tukinainen ry:n muutosvaatimukset muuhun lainsäädäntöön

RL 17 luku 22 § Sukupuoliyhetyks lähisukulaisen kanssa:

Huomiotta jäävät usein uhriryhmät, jotka eivät näy tilastoissa. Yksi näkymätön, haavoittuva ryhmä ovat inestin aikuisena kokeneet uhrin. Sukurutsa ei ole poistunut suomalaisesta yhteiskunnasta, mutta sen uhrin ovat nykyisen lain mukaan vaarassa joutua itse syytetyiksi ja tuomituiksi. Vain harva heistä uskaltaa tehdä rikosilmoituksen odotettavissa olevan yhteiskunnallisen häpeän takia.

Rikoslain 17 luvun 22 pykälän mukaan ”Joka on sukupuoliyhteydessä oman lapsensa tai tämän jälkeläisen kanssa, oman vanhempansa tai tämän vanhemman tai isovanhemman kanssa taikka veljensä tai sisarensa kanssa, on tuomittava sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” Pykälässä tarkoitetaan 18 vuotta täyttäneitä, läheistä sukua keskenään olevia henkilöitä ja oletetusti vapaaehtoisia seksuaalisia tapahtumia. Nykyisen lain mukaan oletuksena on, että kumpikin osapuoli on syyllinen.

Varsinainen ongelma sisältyy edellä mainittuun lainkohtaan, kun aikuinen lapsi tai lapsenlapsi tekee rikosilmoituksen vanhemman tai isovanhemman häneen kohdistamasta raiskauksesta, eikä näyttö riitäkään syyttäjän mielestä raiskaussyytteen nostamiseen. Silloin raiskausilmoituksen tehnyt henkilö tulee syytetyksi ja tuomituksi rikoksesta nimeltä sukupuoliyhteys lähisukulaisen kanssa, kun sukupuoliyhteys on kiistaton. Näin on myös tapahtunut.

Seksuaalirikoksissa varsin usein on tilanteita, jolloin rikosilmoitus ei johda syytteen nostamiseen raiskauksesta. Ongelmana ovat todisteluun liittyvät tekijät ja erityisesti tilanteet, joissa fyysistä väkivaltaa ei ole käytetty. Inesti on tyypillinen rikos, jossa väkivallan sijaan vanhemman henkilön valta-aseman vaikutus ja uhrin haavoittuvuus on ymmärrettävä. Juuri se tekee rikoksesta vakavan ja uhrin kannalta erittäin vahingollisen. Usein samat uhrin ovat voineet kokea seksuaalista riistoa jo lapsena, mikä lisää heidän haavoittuvuuttaan ja alttiutta valikoitua rikoksen uhriksi.

Rikoslain 17 luvun 22 pykälä Suomessa pitää sisällyttää rikoslain seksuaalirikoksia koskevaan 20 lukuun uusin sanamuodoin inestin uhrien oikeusmurhien estämiseksi.

Tunnusmerkistö Ruotsissa on laadittu niin, että se, joka on sukupuoliyhteydessä lapsensa tai lapsenlapsensa kanssa, tuomitaan rangaistukseen. Rikosnimike on ’sukupuoliyhteys jälkeläisen

kanssa'. Lasta tai lapsenlasta ei aikuisenakaan tuomita tekijänä, vaan hänet ymmärretään uhrina ja vieläpä haavoittuvana uhrina silloinkin, kun raiskausilmoitus ei johda syytteeseen tai syyte hylätään.

Laki raskauden keskeyttämisestä (239/1970 ja 493/2019):

Työryhmä ehdottaa, että lakia raskauden keskeyttämisestä muutetaan 1 §:n 3) kohdan ja 3 §:n pykälän osalta seuraavasti:

1 § 3)kohta: Raskaus voidaan keskeyttää 1 §:n 3) kohdan mukaan, kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 17 luvun 22 §:ssä (sukupuolilyhteys lähisukulaisen kanssa), 20 luvun 1 tai 2 §:ssä (raiskaus, törkeä raiskaus), 5 §:ssä (seksuaalinen hyväksikäyttö), 12, 13 tai 14 §:ssä (12.4.2019/493).

3 §: Kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa, Ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun esitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä.

Raskauden keskeyttämisestä annetun lain 3 § tulee kumota vanhentuneena. Työryhmän ehdotus olisi toteutuessaan vaarallinen ihmisoikeusloukkaus, eikä tällaiselle ankaralle kiellolle ole olemassa perusteita. Päätös raskauden keskeyttämisestä kuuluu naiselle, ja päätösvalta tulee säilyttää hänellä. Raskauden keskeyttämistä ei saa kytkeä rikoslainsäädäntöön.

Tulevassa uudistuksessa sitä paitsi kaikki nyt voimassa olevan rikoslain 5 §:n seksuaalisen hyväksikäytön sukupuolilyhteyden käsittävät rikokset tulee Istanbulin sopimuksen edellyttämällä tavalla sisällyttää raiskauspykälään. Sen vuoksi on entistä tärkeämpää huomioida naisen asema aborttilainsäädännössä.

Seksuaalirikoksissa muutoinkin teon luonteen ja psyykkisten seurausten takia tehdään rikosilmoituksia usein vasta kuukausien ja vuosienkin päästä, jolloin raskauden keskeyttämisen mahdollistava aika on jo kulunut umpeen ja ehkä lapsikin jo syntynyt tämän 3 §:n kiellon vuoksi.

Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?

-

Silver Riitta
Tukinainen ry - Raiskauskriisikeskus Tukinainen